

Oma tupa, oma lupa

Työväen vaurastuminen ja kaupunkisaneeraus 1960- ja 1970-luvuilla Tampereen Amurissa

Saneeraamalla parempaa asumista ja vaurautta

Suomalaiset kaupungit kokivat ennennäkemättömän muodonmuutoksen 1960- ja 1970-luvuilla modernistisen kaupunkisuunnittelun ideoiden lyötyä lopullisesti läpi suunnittelussa, päätöksenteossa ja rakentamisessa. Suomessa valittiin monien muiden maiden tapaan sotien jälkeisen hyvinvoinnin rakentamisen yhdeksi keinoksi kaupunkisuunnittelu. Ponnistelu kohti ajanmukaista asumista ja samalla tarve ratkaista nk. asumiskysymys¹ koskettivat erityisesti työväelle aikanaan rakennettuja ja työväen asuttamia, kaupunkikeskustoissa tai niiden välittömässä läheisyydessä olleita puutaloalueita. Kaupunkirakenteen uudistamista alettiin kutsua saneeraukseksi. Saneeraus saattoi tarkoittaa uudelleen rakentamista tai olemassa olevan rakennetun ympäristön kunnostamista, mutta myös asukkaisiin kohdistuvia toimenpiteitä, kuten esimerkiksi parempien asuntojen tarjoamista toisaalta.²

Artikkelini kohteena on Tampereen Amurin 1800-luvun lopulla rakennetun puutaloalueen saneerauksessa 1960- ja 1970-luvuilla syntynyt ajanmukainen, betonielementeistä teollisen rakennustuotannon menetelmin rakennettu asuinkerrostalojen alue. Amuri oli yksi Suomen laajimmista ja yhtenäisimmistä kaupunkikeskustan kupeeseen syntyneistä, pääosin puusta rakennetuista työväen asuinalueista, joita 1960-luvulta alkaen

toteutettu uudelleenrakentamiseen johtanut saneeraus muutti täydellisesti. Käsittelen Amurin saneerausta osana työväen vaurastumista, asukkaiden muistojen ja niistä rakentuvien merkitysten kautta.

Kaupunkisaneerauksen tarkoitus oli parantaa elinympäristöä vastaamaan inhimillisiä tarpeita³, joihin luettiin esimerkiksi puhdas vesi, hygienia ja lämpö. Asunnon perusvarusteiksi määriteltiin 1970-luvulla vesi, viemäri, keskuslämmitys tai vastaava, kylpemismahdollisuus ja wc. Mikäli joku näistä puuttui, oli asunto puutteellinen varustetasoltaan.⁴ Jo modernin asuntosuunnittelun varhaisvaiheessa 1900-luvun alkupuolella oli rakennettu uskoa arkkitehtuurin parantavaan voimaan. Asunto-oloja kehittämällä katsottiin voitavan parantaa myös ihmisten elämää.⁵ Myös asunnon koon (suhteessa asunnossa asuvien ihmisten määrään) koettiin vaikuttavan asunnon terveellisyyteen, ahtaiden asuntojen puolestaan edesauttavan tautien leviämistä ja mahdollistavan myös huonot elämäntavat.⁶ Ahtaudesta tulikin yksi keskeisimmistä uudenaikaisella asuntosuunnittelulla ratkaistavista kysymyksistä. Epäterveet asunnot, liikenteen tarpeisiin riittämättömät katutilat ja vähäiset tai kokonaan puuttuvat viheralueet muodostivat 1900-luvun alun kaupunkisuunnittelukäsitysten mukaan epäterveen kaupunkirakenteen, jonka terveyttäminen nähtiin kaupungin edun lisäksi myös em. asumisen tarpeiden ja kiinteistönomistajille koituvan hyödyn turvaamisena.⁷

Suomalaisen kaupunkisuunnittelun uranuurtaja, arkkitehti Otto-Iivari Meurman ja kaupunkisuunnittelua koskevaan yhteiskunnalliseen keskusteluun aktiivisesti osallistunut Väestöliiton toiminnanjohtaja Heikki S. von Hertzen korostivat kannanotoissaan 1950-luvulla oman talon ja oman asunnon merkitystä. Oman asunnon nähtiin edistävän yhteiskuntarauhaa, sillä asunnon omistaminen satoi omistajansa paikoilleen ja rauhoitti ”levotonta elämää”. Oma asunto mahdollisti tasapainoisen kodin luomisen ja toteutti ydinperheen ympärille rakennettua yhteiskuntaihanetta.⁸ Oman kodin, ensi sijassa omistusasunnon hankkiminen merkitsi omaisuuden karttumista ja oli siten osa vaurastumista,

mutta samalla myös elämäntapojen modernisoitumista ja nopeasti tapahtunutta keskiluokkaistumista.

Suomessa puusta rakennetut asuinalueet, useimmiten työväen asuttamat, tarjosivat helpoksi mielletyn kohteen saneeraukselle. Puutalot nähtiin arvoista vapaana ja kehitystä jarruttavana rakenteena ja siten niiden poistaminen oli erityisen perusteltua ajanmukaisen kaupungin luomisessa.⁹ Tämä näkyi Tampereella uudistamistavoitteiden kohdistamisena sotien jälkeisinä vuosikymmeninä Amurin, Tammelan ja myöhemmin Pispalan puusta rakennettuihin kaupunginosiin. Saneeraus eteni Amurin esimerkkitapauksessa vaiheittain 1940-luvun lopussa virinneestä keskustelusta asemakaavoituksen käynnistämiseen 1950-luvun alkupuolella, edelleen 1960-luvun ensimmäisiin rakennushankkeisiin ja lopulta kaupunkirakenteen kokonaisvaltaiseen uudistukseen 1970-luvulla. Saneerauksen suunnittelun myötä alkoi myös amurilaisten puutalojen hidas rappeutumisprosessi, sillä korjaamista ei nähty enää tarpeellisenä eikä tarkoituksenmukaisena. Rappeutuminen vahvisti puutaloille annettua huonon asumisen leimaa, mikä vauhditti osaltaan saneerauksen etenemistä puheesta toteutukseen.¹⁰

Artikkelini pyrkii vastaamaan kysymykseen: miten vaurastuminen tuli näkyväksi saneeratun kaupungin moderneissa kodeissa? Toisen maailmansodan jälkeen yleinen varallisuuden kasvu herätti mielenkiinnon ja pyrkimyksen taloudellisiin ja materiaalsiin parannuksiin, mitä tukivat tulojen ennätysmäinen kasvu, globaalit markkinat sekä tavaroiden määrän lisääntyminen. Myös köyhyyden olemus muuttui, se ei ollut enää sidottua yhteiskuntaluokkaan, vaan oli tilapäisempää ja liittyi tiettyyn elämäntilanteeseen. Sotien jälkeen omaksuttiin käsite elintaso, johon sisältyi taloudellisen kasvun odote. Se nivoutui osaksi hyvinvointia, elintasoa laajempaa kokonaisuutta, joka kattoi elintason lisäksi esimerkiksi ihmisten väliset suhteet ja itsensä toteuttamisen mahdollisuudet.¹¹

Artikkelissa käsitellyn asumisen modernisoitumisen voi nähdä vaurastumisprosessina, jossa asumiseen liittyvä materia (omaisuus) ja fyysinen sekä materiaallinen hyvinvointi lisääntyvät.

Kohteena on kuitenkin myös kodin ilmentämän ja samalla sen tuottaman parempaan asumiseen liittyvän hyvinvoinnin ei-materiaalinen puoli, jota tarkastelen tekemieni haastattelujen kautta. Haastateltavien muistoista rakentuu elämänkertomus, joka pitää sisällään elämäntapahtumien kaaren. Kaareen kuuluvat elämän käännekohdat sekä asumis- ja työurat. Työura muodostui siirtymisestä erilaisiin työtehtäviin omien valintojen, mutta myös sattumien kautta. Asumisura muodostui muutoista paremmin tai vaihtoehtoisesti huonommin omaa elämäntilannetta vastaavaan asuntoon.

Amuri

”Alhainen vuokra vetää puoleensa köyhälistöä ja varakkaampi väki muuttaa muualle”, esitti Tampereen kaupunginhallitus Amurin saneerausta perustelevalle lehtisessä, joka jaettiin jokaiseen amurilaiskotiin vuonna 1956. Alhaisen vuokran oletettiin olevan seurausta puutalojen rappeutumisprosessista, mutta myös siitä, että rakennusjärjestys olisi sallinut silloisen käsityksen mukaan liian tiiviin umpikorttelikaupunginosan syntymisen. Liiallista tiivistymistä kuvattiin jopa slummiutumiseksi.¹² Arkkitehti Otto-Iivari Meurman oli tuonut selkeästi esiin Tampereen Teknillisessä seurassa pitämässään puheessa kaupunki uudistuksen ja kaupunkien ajanmukaistamisen tarpeen perustellen sitä mm. terveellisyydellä ja kiinteistönomistajien rakennuksistaan saamalla hyödyllä.¹³ Myös Tampereen kaupunginhallitus painotti perustelulehtisessään, että saneerauksen lopputuloksena syntyy yksi arvokkaimmista kaupunginosista, jossa asukkaan on hyvä ja viihtyisä elää.¹⁴ Saneeraus kytkettiin siten jo alkuvaiheessaan talousajatteluun. Taloudellisen hyvän lisäksi saneerauksella tavoiteltiin kaupunkilaisten yhdenvertaista mahdollisuutta parempaan kaupunkiin, ajanmukaiseen hyvinvointiin ja vaurauteen. Kiinteistönomistajien taloudellisten etujen turvaaminen yhdistyi kaupunkikehittämisen ja kehitymässä olevan rakennusteollisuuden intresseihin.

Suuri osa saneerausta edeltäneen vanhan Amurin tonteista oli yksityishenkilöiden, perheiden tai perikuntien omistuksessa, mutta osa kuului suurteollisuusyrityksille, kuten Oy Finlayson Forssa Ab:lle. Finlaysonilla oli omistuksia erityisesti Amurin län-siosassa, Buurienmaaksi kutsutulla, 1900-luvun alussa kaavoite-tulla alueella. Buurienmaan korttelit oli rakennettu 1910-luvulla työväen asuinkäyttöön silloisten korkeiden laatustandardien mukaisesti ja yhtiön mukaan finlaysonilaisissa taloissa ”vietetiin terveellisempää elämää kuin muissa työväen asunnoissa”.¹⁵ Hyvässä asunnossa asuva työntekijä oli tehtaan kannalta parempi ja tehokkaampi, joten asumisen laatuun oli perusteltua panos-taa. Finlayson jatkoi läpi 1900-luvun alun työväelleen suunnat-tua asuntopoliittista toimintaansa ja esitti lopulta vuonna 1965 asuntosäästöperiaatteella Amurin alueelle, tehtaan tonteille rakennettavan asunto-osakeyhtiön perustamista. Osakeyhtiö oli tarkoitettu henkilökunnalle, erityisesti pitkään tehdasta palvel-leille, ansioituneille finlaysonilaisille. Tehdas osallistui rakennut-tamiseen osoittamalla Finlaysonin sosiaalijohtaja Eero Kivelän ko. asunto-osakeyhtiön rakennustoimikunnan puheenjohtajaksi. Tontit säilyivät tehtaan omistuksessa. Rakennuttajana toimi vuonna 1958 perustettu Tampereen Asuntosäästäjät ry. Tällä kokoonpanolla saatiin toteutettua lopulta kaksi osakeyhtiötä; Sotkankulma ja Sotkantalot ja yhteensä 114 asuntoa finlay-sonilaisille.¹⁶ Nämä asunto-osakeyhtiöt asukkaineen ovat tämän tutkimuksen keskiössä.

Samaan aikaan saneerauksen kanssa uudistettiin ja korjattiin myös puutaloja. Niiden asuintiloja muutettiin esimerkiksi yhdis-telemällä pienempiä hellahuoneita yhdeksi suuremmaksi asun-noksi. Varallisuuden kasvaessa myös puutaloasuntoihin han-kittiin sähköliesiä, televisioita ja säilytyskalusteita. Puutaloasu-miseen liittyvä vaurastuminen oli kuitenkin luonteeltaan väliai-kaista, sillä oli yleisesti tiedossa, että puutalot tullaan purkamaan.

Amurin muutos kuvastaa kaupunkisuunnittelun, modernisoi-tumisen ja hyvinvointi-ideologian välisiä suhteita ja ennen kaik-kea suomalaisen yhteiskunnan kehitystä kohti uudenaikaisuutta, jatkuvan kasvun tavoitteiden mukaisesti.¹⁷ Amuri-tapauksen tut-

Oy Finlayson Forssa Ab:n asuntoliittinen toiminta jatkui 1960-luvulla Amurin länsireunalla. Vuonna 1965 lainvoiman saanut saneerausasema-kaava yhdisti pienemmistä tonteista suurempia kokonaisuuksia. Uudet kerrostalot (kuvassa mustalla rajauksella) sijoitettiin uusien tonttien keskiosaan. Osa Finlaysonin tehdasalueen ja Amurin korttelit yhdistävistä itä-länsisuuntaisista kaduista muutettiin kevyen liikenteen väyliksi ja alueen läpi, kuvan oikeassa reunassa etelä-pohjoissuunnassa kulkeva puiden reunustama Sotkankatu puistoksi. Kuva: Ilmakuva 1940-luku, Tampereen kaupunki, digitointi Hannele Kuitunen.

kiminen avaa näkymän suomalaisen kaupungin, kaupunkitilan ja siihen liittyvien merkitysten muutokseen ja työväen asemaan tässä muutoksessa.

Aiempi tutkimus

Amurin ja Tammelan kaupunginosien saneerausta koskenut Tampereen yliopiston toteuttama kyselytutkimus kartoitti 1970-luvulla kaupunkiuudistuksen sosiaalisia vaikutuksia.¹⁸ Samaan aikaan arkkitehdit Mikael Sundman ja Vilhelm Helander tutkivat suomalaista kaupunkisaneerausta erityisesti rakennetun ympäristön muutoksen näkökulmasta. Helander ja Sundman päätyivät toteamaan, että elinolojen parantaminen olisi ollut mahdollista myös toisin kuin purkamalla ja uudisrakentamalla.¹⁹ Mika Mäkelän vuonna 2022 valmistunut väitöstutkimus käsittelee Helsingin Kallion työväen kaupunginosan saneerausta modernistisen kaupunkisuunnittelun toteutusprojektina, ihanteiden ja todellisuuden kohtaamisena. Mäkelä ja Leena Enbom päätyivät Kallion saneerauksen sosiaalisia vaikutuksia käsittelevässä artikkelissaan määrittelemään saneerauksen lähinnä eliitin ideologiaksi, johon sisältyi sosiaalisen kontrollin pyrkimys, vaikka prosessia perusteltiin yhteiskuntarauhallalla, kansanterveydellä ja esteettisillä syillä.²⁰ Myös Amurin tapauksessa saneerauksessa oli kyse kontrollista ja järjestämisestä, mutta samalla myös sujuvan ja hyvän asumisen, elintason nousun sekä vehreän kaupunkitilan luomisesta, toisin sanoen modernistisen kaupunkisuunnittelun ihanteiden toteuttamisesta.

Muistitietotutkimuksen menetelmiä on hyödynnetty kaupunkisaneerauksen (*urban renewal*) tutkimuksessa esimerkiksi Yhdysvalloissa.²¹ Myös Mika Wallin tarkasteli vuonna 2018 Tampereen Tammelan kaupunginosan kehittämistä koskevassa tutkimuksessaan asukkaiden muistojen ja kaupunkisuunnittelun liittymäkohtia.²² Brittiläisessä sotien jälkeistä kaupunkiuudistusta koskevassa tutkimuksessa ovat korostuneet asutopolitiikan ja asuinalueiden tervehdyttämisen kysymykset ja erityisesti slum-

miutumisen käsite on saanut paljon huomiota osakseen.²³ Davis Adams osoitti Birminghamin kaupunki uudistusta koskevassa tutkimuksessaan, kuinka jo 1960-luvulla havahduttiin huomaamaan, että saneerauksen kaltaiset uudistusohjelmat tuhoavat ne yhteisöt, joita oli tarkoitus auttaa.²⁴ Kaupunki uudistusta koskevassa tutkimuksessa näkyy tarve tunnistaa ihmisten kulttuuriset, muistoihin ja yhteiseen historiaan kytkeytyvät sidokset, kuten esimerkiksi Roger M. Picton tuo esiin Ottawan Le Bretonin alueen sotien jälkeistä uudistusta koskevassa tutkimuksessaan.²⁵

Oman tutkimukseni kannalta tärkeää asumisen muutoksen (modernisoitumisen) tutkimusta ovat tehneet mm. Kirsi Saarikangas ja Johanna Hankonen. Saarikangas tarkastelee asunnon muodonmuutosta koskevassa tutkimuksessaan yksityiskohtaisesti säädynmukaisen asunnon muuttumista tasa-arvoiseksi 1900-luvun alkupuolen Suomessa. Hän kuvaa kuinka tässä prosessissa erot asuntojen laadussa ja varustelussa alkoivat vähentyä eri yhteiskuntaluokkien välillä.²⁶ Saarikangas on tutkinut myös tilan ja asukkaan välistä suhdetta helsinkiläisten tuottaman muisteluaineiston pohjalta.²⁷ Johanna Hankosen perusteellinen selvitys hyvinvointiyhteiskunnan ja tehokkuuden ideologian kytköksistä 1960- ja 1970-lukujen Suomessa käsitteli rakentamisen, kaavoituksen ja asuntosuunnittelun modernisoitumista ja erityisesti suunnittelujärjestelmän syntyä.²⁸ Saarikankaan ohella Anna-Maria Åström käytti helsinkiläisten modernisoituvaa arkea koskevassa tutkimuksessaan muisteluaineistoa.²⁹

Kansatieteilijä Eero Sappisen vuonna 2000 julkaistu raumalaista työväen arjen muutosta koskeva tutkimus avaa näkökulman työväestön asumisen modernisoitumiseen 1960-luvulla.³⁰ Pirjo Sanaksenahon pientaloasumisen sotien jälkeisen ja erityisesti 1960- ja 1970-lukujen modernisoitumisen kuvaus tarjoaa lähtökohtia myös kerrostaloasumisen tarkasteluun.³¹ Minna Sarantola-Weiss osoittaa kuinka kulutuskulttuuri tuli perheiden arkeen 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa.³² Maria Vanha-Similän tutkimus finlaysonilaisten perhe-elämästä 1950–1970-luvulla käsittelee arkea muistitietotutkimuksen menetelmin. Sappinen ja Vanha-Similä toteavat yhteiskuntaluokkaan nojautuvan tutki-

muksen olevan kiistanalaisen käsitteen äärellä. Arjen tutkimuksen kannalta oleellista olisi heidän mukaansa se, miten ihmiset näkevät oman asemansa suhteessa muihin.³³ Omassa tutkimuksessani työväki on ensisijaisesti tehtaalla työskennelleitä ja itsensä finlaysonilaisiksi identifioineita amurilaisia. Yhteiskuntaluokka ei noussut haastatteluissa esiin erityisen merkittävänä tekijänä.

Kaupunkitilaa koskeva tutkimus on lisääntynyt monilla eri tieteenaloilla. Myös omassa tutkimuksessani lähtökohtana on, että asumisella on tilallinen ulottuvuus, merkityksessä, joka on peräisin ranskalaisen sosiologi Henri Lefebvrén teoriasta. Tilaa Lefebvrén tavalla ovat käsitelleet esimerkiksi Antti Wallin tilan sosiaalista tuottamista eläkeläisyydessä koskeneessa tutkimuksessaan sekä Juulia Kauste pariisilaisten ja newyorkilaisten identiteettiä, etnisyyttä ja kansalaisuutta koskevassa artikkelissaan.³⁴

Oma tutkimukseni sijoittuu edellä kuvatuille muistitietohistoriallisen kaupunkitutkimuksen, työväen asumisen ja modernisointumista koskevan tutkimuksen kentille. Arjen tarkastelu yhdistyy työssäni modernistisen kaupunkisuunnittelun ja modernisuuden käsitteisiin. Saneeraus hyvinvoinnin, vaurastumisen ja paremman asumisen tuottajana on jäänyt sivuun tätä kaupunki uudistusta koskevan tutkimuksen, ja erityisesti julkisen keskustelun keskittyttyä enemmän vanhan kaupunkirakenteen, rakennusperinnön ja sosiaalisen yhteisön tuhoutumisen problematiikkaan.

Muistitieto, muistettu muutos ja asumisura

Tarkastelen kohdettani muistitietotutkimuksen keinoin, muistitietohistoriallisiin lähtökohtiin perustuen. Tutkijan tehtävänä on tällaisessa tutkimuksessa menneisyyden esittäminen ja tulkintojen tekeminen siitä.³⁵ Muistitietotutkimukselle tyypilliseen tapaan selitän, kuvaan ja tulkitsen haastateltavien asumisen muutokseen liittyviä muistoja vaurastumisen näkökulmasta. Taina Ukkosen mukaan muistitietotutkimuksen tavoitteena on erityisesti yhteisön tai yksilön oman historian tuottaminen ja samalla uusien näkökulmien avaaminen historiatutkimukseen.³⁶ Vaikka

suomalaista työvään asumisen muutosta on tutkittu aiemmin, on vähemmälle huomiolle jäänyt se, miten asukkaat ovat kokemukseen ja menneisyyttään tulkinneet.³⁷

Mielenkiintoista muistitietohistoriassa on menneisyyden ja nykyisyyden samanaikainen läsnäolo. Kumpapaakaan ei voi ymmärtää ilman toista. Muistelijat rakentavat yhteyden menneen ja nykyisen välille, tai toisaalta, näkevät menneen ajallisena jatkumona.³⁸ Menneen ja nykyisyyden pohjalle rakentuu myös käyttämäni käsite elämänkertomus. Asumis- ja työurat sekä arkipäivän toiminnot uusissa amurilaiskodeissa olivat hyvin tavanomaisia, arkisia. Niiden historiallinen tai yksilöllinen ja inhimillinen merkitys avautui vasta muistoja analysoimalla. Tässä prosessissa tapahtui menneisyyden merkityksellistyminen, kuten Pirjo Korkiakangas esittää muistitietotutkimuksen etenemisestä.³⁹

Tutkimusaineistoni koostuu neljästä haastattelusta, jotka tein vuonna 2018. Haastattelut valikoituivat tähän artikkeliin laajemmasta noin 30 haastattelun joukosta haastateltavien Finlaysonkytkösten perusteella ja siksi, että haastateltavien muistoissa painottui asuminen uudistetussa 1960-luvun Amurissa. Neljästä haastateltavasta kolmen perheen elämä liittyi suoraan Oy Finlayson Forssa Ab:hen, joko oman tai puolison työpaikan kautta. Finlaysonilla työskennelleet kuuluivat työväkeen. Kolme haastateltavista asuu edelleen Amurissa.

Haastattelut olivat puolistrukturoituja teemahaastatteluja ja kaksi niistä toteutettiin haastateltavien kotona Amurissa. Haastattelutilanteet olivat vuorovaikutteisia, joten ne voidaan määrittellä luonteeltaan kokemuskerronnalliseksi. Paikalla oli kuulija, eli tässä tapauksessa haastattelija, joka osallistui muistelutoimintaan.⁴⁰ Amurilaisten muistot pitivät sisällään kokemuksia, kuvauksia ja selittäviä jaksoja, kuten Taina Ukkonen määrittelee haastatteluaineistojen rakenteen.⁴¹ Haastateltavat kertoivat kokemuksistaan (*miltä uuteen asuntoon muutto tuntui*), kuvasivat asiantiloja (*miten asuntorahoitus järjestyi*) tai pyrkivät selittämään tapahtumia (*miten naimisiinmeno vaikutti asunnon saantiin*). Elämänkertomuksiin pohjautuvan tutkimukseni kannalta keskeistä on, että kokemuskerronnasta nousi esiin erityisiä koke-

muksia, joita voi pitää käännteentekevinä, käännekohtina haastateltavien elämässä. Tällaisia käännekohtat eroavat Wilhelm Diltheyn mukaan nk. kokemusvirrasta, joka on passiivisempaa tapahtuminen vastaanottamista.⁴² Rakensin näiden erityisten kokemusten avulla kuvan merkityksellisestä elämästä ja vaurastumisprosessista amurilaisessa arjessa.

Haastattelut litteroitiin ja koodattiin lähiluvun ja sisällönanalyysin menetelmiä käyttäen. Koodatuista teksteistä muodostettiin abstrahoimalla käsitteitä, joista puolestaan muodostui edelleen abstrahoimalla yläkäsitteitä. Prosessi johti lopulta tunnistamaan tärkeitä, aineistoja läpileikkaavia teemoja. Näistä mainittakoon hyvä ja laadukas asuminen sekä yhteinen (sosiaalinen konteksti) vihreä (luonto) kaupunki.

Asumisen uudistuminen ja muutos oli samalla asukkaiden liikkumista nk. asumisuralla ja keskeistä elämänkertomuksien sisältöä. Asumisuralla tarkoitetaan tässä siirtymistä asunnosta toiseen elämäntilanteiden ja -tapahtumien myötä. Asumisura voidaan kuvata kehittyvänä muutoksena kohtia paremmin kulloista elämäntilannetta vastaavaa asumista. Se saattoi olla myös muutosta huonompaan suuntaan, yleensä pakon edessä tapahtuvaa muuttamista. Huonoa kehitystä ovat kuvanneet esimerkiksi Mäkelä ja Enbom nk. pohjimmaisiksi asuntomarkkinoiksi, joissa asukkaan valinnanmahdollisuus oman asumisensa suhteen kapeni olemattomaksi.⁴³ Myös Amurin saneerauksessa vaurastuminen ja kurjistuminen prosessit etenivät rinnakkain aina siihen saakka, kunnes kaikki puutalot oli purettu. Eräs haastateltava kuvaa etenemistään asumisurallaan seuraavasti:

Kuudessa asunnossa asunut täällä Amurissa. Mun isäni ajoi sitä Pässä (Finlaysonin pikkujuna). Me asuttiin ensin Liskon talossa Sotkankadun alapuolella. Asuttiin osakeittiössä; 4 kamaria ja kaksi hellaa. Aamulla listat jäässä, kun heräsi. (Isä) sai tehtaalta asunnon, sanottiin Titaniciksi. Tottakai se oli parempi. Sieltä muutettiin, kun se purettiin ja ruvettiin tekeen tota kerrostaloa. Muutettiin Puuvillatehtaankatu 44:ään, Finlaysonin asunto edelleen. Sitten kun kerrostalo valmistui, mentiin siihen. Sitten kun menin naimisiin, muutettiin Kirvesmiesten taloon. Naimisiin

menin... mitähän siitä olis... 1960-luvulla. Asuttiin 17 vuotta Kiinanmuurissa ja sitten takaisin siihen mistä lähdin. Näsijärvenkatu 35:een. Kilometreissä 4 km ja 17 vuotta lenkkiä. (H3)

Muistitietotutkimuksessa on tärkeää reflektoida tutkimuksen eteisyyttä. Vaikka omassa tutkimuksessani kyse oli haastattelutilanteesta, jossa tarkoitus oli muistella erityisesti asumisen muutosta, oli haastateltavilla mahdollisuus kertoa asioista, joista nimenomaan halusivat kertoa. Tutkijan rooliksi muodostui keskustelun eteenpäin vieminen ja ohjaaminen takaisin pääteemaan, asumiseen. Omaan asemaani tutkijana vaikutti se, että asuin haastattelujen tekoaikaan Amurissa ja olin siten haastattelutilanteissa kahdessa roolissa: tutkijana ja eräänlaisena nykytilan kokemusasiantuntijana.

Tähän artikkeliin laajemmasta haastatteluaineistoista irrotettu neljän haastattelun otos rajasi ulos suuren osan Amurin ja sen muutoksen monimuotoisuutta. Toisaalta tausta-aineistona toimiva laajempi haastatteluaineisto ja siitä tekemäni analyysit heijastuivat myös tähän artikkeliin ja sen johtopäätöksiin. Kohteen ja haastateltavien rajaus mahdollisti tutkimuksen syventämisen ja tarkentamisen. Tämän rajattuna pitämäni otoksen perusteella avautui näkymä inhimillisen elämän, asumisen ja kodin sellaisille herkille tasoille ja merkitysten maailmaan, joita on vaikea tavoittaa ja sanallistaa. Nämä tasot välittyvät monimuotoisella tavalla haastattelujen riveiltä ja rivien välistä, kuten erään haastateltavan muistosta on luettavissa. Kuvaus muutosta takaisin Amuriin muuttui lopulta kotiinpaluun tunnelman kuvaukseksi:

Se oli niin kuin kotia ois tullut. Muistan kun otettiin viskiä parvekkeella ja Tarjanne soitti tuolla niin aattelin, että jaha, se on tämmöstä täällä. (H3)

Elämäkertomukset

Tutkimukseni neljä haastateltavaa voidaan sijoittaa kahteen sukupolviryhmään J.P. Roosin esittämän mallin mukaisesti. Heistä osa

kuului jälleenrakennuskauden aikuisiin, jotka olivat kokeneet niukkuuden asumisessa ja osa muutoksen sukupolveen, jolla ei ollut kokemusta tällaisesta niukkuudesta.⁴⁴ Oletin, että tällä olisi yhteys vaurastumista koskeviin ja siihen välillisestikin liittyviin muistoihin ja samalla myös erityistä painoarvoa. Tästä tutkimusaineistosta en sellaista suoraa yhteyttä kuitenkaan tunnistanut.

Haastateltava 1 syntyi Satakunnassa ja päätyi useiden muutosten jälkeen asumaan Tampereelle, keskusta-alueelle puutaloon. Hän alkoi naimisiin mentyään rakentaa puolisonsa kanssa omakotitaloa Tampereen esikaupunkialueelle. Projekti jäi kuitenkin kesken ja pariskunta päätyi muuttamaan uuteen kerrostaloon Amuriin. Yhtenä painavana syynä muuttoon oli haastateltavan halu asua kaupungissa, keskustassa tai vähintään keskustan läheisyydessä. Omien sanojensa mukaan ”kaupungin valot houkuttelivat”. Haastateltava kertoi, kuinka oli kokenut turvattomuutta ollessaan yksin esikaupungissa ja se oli vauhdittanut muuttopäätöstä. Koska haastateltava työskenteli Finlaysonilla, avautui perheelle mahdollisuus hankkia asunto uudesta Amuriin rakennettavasta taloyhtiöstä. Muutto Amuriin tapahtui väliaikaisesta huoneen ja keittiön asunnosta kaupungin keskustasta.

Muutto merkitsi haastateltavalle mahdollisuutta valita uuteen asuntoon varusteita, värejä ja materiaaleja, sisustaa ja tehdä asunto omannäköiseksi. Muutto tarjosi tilavan ja toimivan kodin haastateltavan yhden lapsen perheelle ja mahdollisuuden solmia sosiaalisia suhteita taloyhtiössä ja naapurustossa. Asunnossa ei ollut erillisiä makuuhuoneita lapselle ja vanhemmille, mutta huoneiden järjestelyistä päästiin sopimukseen. Makuuhuone oli vanhemmille vain nukkumatila ja muuten huone oli lapsen käytössä, vaikkapa kavereiden tapaamiseen. Haastateltavan arkeen kuului aktiivinen osallistuminen taloyhtiön yhteisiin toimintoihin ja arki levittäytyi siten asunnon ulkopuolelle, yhtiön yhteisiin tiloihin ulkona ja sisällä ja edelleen lähiympäristön puistoihin ja kävelyteille.

Haastateltava 2 muutti nuorena Tampereelle työn vuoksi. Muu perhe, johon kuului haastateltavan tytär, äiti ja kolme sisarusta, tuli myöhemmin perässä. Monihenkinen perhe asui kahden huo-

neen ja keittiön asunnossa Tampereen keskustassa. Ahtaus helpotti hiukan, kun perhe muutti tilavampaan asuntoon keskusta-alueella. Varsinainen uusi elämänvaihe avautui, kun haastateltava tapasi tulevan puolisonsa. Pariskunta ei kuitenkaan muuttanut heti yhteen vaan he asuivat erillään siihen saakka, kunnes olivat haastateltavan sanoin ”varmoja yhteisestä tulevaisuudesta”. Uuden yhteisen asunnon ostaminen tuli mahdolliseksi miehen työpaikan, Finlaysonin kautta ja muutto vastavalmistuneeseen kahden huoneen ja keittiön käsittävään asuntoon, haastateltavan mukaan ”tasoltaan hiukan parempaan taloon” tapahtui 1960-luvun puolivälin tienoilla. Asuntoon hankittiin kodin tarvikkeita ja huonekaluja sitä mukaa kun varallisuus salli. Sosiaalisesti aktiivinen pariskunta loi verkostoja ja toimi aktiivisesti taloyhtiössä. Kodin piiri laajeni nopeasti alueen ulkopuolelle ja ulkomaille saakka.

Haastateltava 3 on alkuperäisiä amurilaisia ja asui lapsuutensa Finlaysonin tarjoamissa asunnoissa, ensin osakeyhtiötalossa ja sitten paremmin varustelluissa puutaloissa. Amurista asumisura jatkui Kalevaan kerrostaloon ja lopulta takaisin Amuriin. Matkaa kertyi haastateltavan mukaan ”4 kilometriä ja 17 vuotta”. Aikanaan Kalevasta hankittu uusi asunto sisävessoineen ja suihkuineen oli tuntunut mukavalta, mutta puu-Amurin aikana ”mukavaa oli ollut käydä myös saunassa”.⁴⁵ Amuriin muutto oli haastateltavan mukaan muutto ”takaisin kotiin”. Tämän elämäntekemisen voikin nähdä edellä kuvatuista henkilöistä poiketen kiertona, joka alkoi lapsuuden kodista Amurista ja päättyi kotiinpaluuseen takaisin Amuriin.

Haastateltava 4 muutti vanhempiensa eron jälkeen yhdessä sisartensa ja äitinsä kanssa pääkaupunkiseudulta Amuriin, tuolloin melko uuteen kerrostaloon. Äidin vanhemmat asuivat maaseudulla Tampereen lähellä. Perheellä ei ollut yhteyttä Finlaysonin tehtaaseen vaan asunto hankittiin ostamalla vapailta markkinoilta. Naapurustossa asuneiden kavereiden vanhemmista monet olivat Finlaysonilla töissä ja sosiaaliset piirit jakautuivat haastateltavan mukaan ”finlaysonilaisiin” ja ”muihin”. Nuoren äidin muuttaminen yksinhuoltajana omaan isoon, kolmen makuu-

huoneen, olohuoneen ja keittiön käsittävään asuntoon sekä äidin maanviljelijävanhempien aika ajoin pihalla vierailut edustava henkilöauto olivat haastateltavan mielestä merkkejä, joiden arveli erottaneen hänen perheensä muista saman talon perheistä.

Kyl mä muistan, että meidän talossa finlaysonilaisuus ja Finlayson oli tosi voimakkaasti läsnä. Kavereitten vanhemmat oli Finlaysonilla töissä. No siinä oli ehkä vähän sellaista työväen kulttuuria. (H4)

Uusi asunto tarjosi oman tilan ja yksityisyyttä perheen yhteisten tilojen lisäksi. Nuoren amurilaisen arki sijoittui muistoissa erityisesti asunnon ulkopuolelle, pihalle ja yhdessäoloon kavereiden kanssa. Amurissa vietetyt vuodet päättyivät muuttoon äidin kanssa esikaupunkialueelle rivitaloon ja lopulta kotoa lähtöön ensin armeijaan ja sitten opiskelemaan. Haastateltava palaa kuitenkin yhä edelleen säännöllisesti ystäviensä kanssa kävelyretkille Amuriin. Paluulla Amuriin on hänelle erityinen merkitys.

Kiva kun käydään lenkillä, muistellaan, koulun vierestä. Se on tehty monta vuotta. Se on terapiaa. Asia, joka ankkuroi tätä maailmaa paikoilleen. (H4)

Haastateltavien muistoissa korostuivat perheen perustamisen ja toisaalta perheen hajoamisen, kuten vaikkapa lapsen pois muuttamisen tai puolison kuoleman kulminaatiopisteet.⁴⁶ Samalla tavoin haastateltavien muistoissa korostuivat yksityiselämä, koti ja perhe, minkä esimerkiksi kansatieteilijä Antti Kasvion 1970-luvun työväkeä koskeva tutkimus on tuonut selvästi esiin.⁴⁷ Työpaikka Finlaysonilla, taloudellisten resurssien parantuminen ja parisuhde muodostivat perustan etenemiselle myös asumisuralla. Sotien jälkeinen yhteiskunnallinen muutos, modernisaatio, 1960- ja 1970-lukujen kaupunkiudistus ja sen toteuttaminen saneeraamalla sekä esimerkiksi ohjelmallinen asuntosäästäminen vaikuttivat haastateltavien elämässä valinnan mahdollisuuksiin ja etenemiseen kohti parempaa asumista. Asunnon hankkimisesta tuli yhteisprojekti pankkien, valtion,

työnantajan ja rakennuttajan kanssa. Ratkaisevassa asemassa oli siviilisääty, kuten haastateltava kuvaa:

1968 puolella piti saada kynnyksrahat, pussinpohjat tyhjennettiin. Siihen aikaan järjestyi ilman pankkilainoja. 1969 puolella sitten jouduttiin turvautumaan pankkiin tietenkin. Siinä vaiheessa, kun ei oltu naimisissa niin ei ollut oikeutta anoa aravalainaa. Piti Finlaysonilta saada tukilainaa. Ei saatu. Kun menttiin naimisiin, taikka vihittiin, naimisissa muka oli oltu mutta eri osoitteissa, siten anottiin aravaa ja saatiin se. (H2)

Haastatteluissa nousivat esiin ympäristön ja naapuruston merkitys, yhteisön toiminnot ja sosiaaliset suhteet. Aikuisuuteen liittyvät muistot käsittelivät usein omaa kotia, perhettä sekä taloyhtiötä ja pihapiiriä. Kodin ja ansiotyön suhde kietoutui asumista koskeviin muistoihin. Lapsuus- ja nuoruusmuistoissa erityisen painoarvon saivat leikit lähiympäristössä ja ulkona oleminen kavereiden kanssa. Ympäristöstä tulikin erityisen merkityksellistä juuri toiminnan kautta kuten haastateltava 4 kuvaa:

Talojen ympärillä ja radan toisella puolella ja Särkänniemessä kiipeiltiin puissa. Huvipuisto oli ensin vain niemi, joka oli aidattu. Mutta siellä leikittiin aika paljon. Hienoja kallioita ja puita. Tehittiin nuotioita. Monesti siitä lähdettiin, pulkat oli mukana. Siellä oli hyviä mäkiä. (H4)

Parantuneen asumisen laadun ja vaurastumisen mahdollistaman aineellisen hyvän rinnalla muistoja nousi esiin yhdessä tekemisestä ja amurilaisista persoonista. Saneerausta edeltäneelle Amurille oli ollut leimallista suvaitsevaisuus, itseironia ja sosiaalinen lämpö, mikä välittyi haastateltavien muistoista edelleen. Paluun takaisin Amuriin tehneen haastateltavan eräästä alueen asukasta koskevasta tarinasta se välittyi lempeästi: ”Hymy Late oli vähän semmoinen... Siltä puuttui se ruuvi mikä meillä on löysällä.”⁴⁸ Uudet taloyhtiöt tarjosivat näyttäytymisen ja vuoro-vaikutuksen tiloja, vanhaan tapaan myös persoonallisuuksien esiin nousua, mutta myös uudenlaista valinnanvapautta. Koska asunnoissa oli pääosin kaikki asumiseen tarvittava, ei naapurei-

den kohtaaminen ollut enää samalla tavoin pakollista kuin oli ollut puusta rakennetun Amurin huuseissa, saunoissa tai pesutuvissa. Vaikka purkaminen ja uuden rakentaminen tapahtui nopeasti, ei yhteisön tai arjen toimien näkökulmasta siirtyminen perinteisestä moderniin tapahtunut äkillisesti. Esimerkiksi taloyhtiöiden yhteiset tilat, kuten saunat ja pesutuvat olivat alkuun ahkerassa käytössä myös uusissa kerrostaloissa. Niiden käyttö väheni vasta kun asuntokohtaiset saunat ja pyykinpesukoneet yleistyivät kodeissa.

Uuden oman asunnon hankkiminen tarjosi mahdollisuuden siirtyä omistavaan sosiaaliseen ryhmään. Oma koti rakennettiin kuitenkin toisin, asukkaiden välisten suhteiden ja vuorovaikutuksen kautta, kotiutumalla. Eräs haastateltava kuvasi kotiutumista eräänlaisen kiintymyssuhteen luomiseksi:

... Se on se mihin on kiintynyt, kun on se oma kivijalka saatu. Aika mukavasti kotiuduttiin. Otti heti omaksi, että tässä ollaan. Johtui varmaan, siitä, että hankittiin yhteinen koti. (H2)

Ei haluttu toiseen kaupunginosaan, kun tänne oli kotiuduttu. Mihinkäs sitä kottoonsa lähtee? (H2)

Uudet asunnot, paremmat kodit ja asuttu kaupunkitila

Asuttu kaupunkitila ja asunnon tila syntyvät suunnitelmien mukaan rakennetuista fyysisistä puitteista, rakennuksista ja rakenteista, mutta myös toiminnoista ja sosiaalisista suhteista.⁴⁹ Asunnon tilat tarjoavat mahdollisuuksia erilaisille käyttötavoille, ohjaavat tai rajoittavat niitä. Toisaalta asukkaat toimiltaan muokkaavat tiloja ja niistä tulee siten merkityksiin sidottuja ja niillä täytettyjä, elettyjä.⁵⁰ Asumisen ja sen laadun muutosta ei voi tarkastella ainoastaan asuntojen muutoksen kautta vaan huomio tulee kiinnittää myös muutoksen kokemiseen ja siihen, miten asumiseen liittyvät valinnat ja käytännöt tuottivat käsitystä paremmasta laadusta.

Finlaysonin omistamille tonteille kohti Finlaysonin tehdasaluetta laskevan Kalliokadun varteen suunnitellun As Oy Sotkankulman rakentaminen alkoi vuonna 1966. Samaan aikaan suunniteltiin viereiselle tontille As Oy Sotkantaloja. Hankkeet olivat yhteistyöprojekteja Oy Finlayson Forssan Ab:n, Asuntosäästäjät ry:n sekä Pohjoismaiden Yhdyspankin kanssa. Lopputuloksena oli ajalleen tyypillistä, pelkistettyä arkkitehtuuria ja kaupunkikuvan täydellinen muutos. Kuva: Vapriikin kuva-arkisto, kuvaaja ei tiedossa.

Henri Lefebvrén mukaan tilalla on kolme ulottuvuutta. Havaittu tila rakentuu tilallisista käytännöistä, jotka kuvaavat yhteiskunnan materiaalisia suhteita ja ovat empiirisesti havaittavissa. Tulkittu tila, tilan representaatio on käsitteellistys tilasta. Esimerkiksi asemakaavakartta, asuntopuunnittelu, asuntomainokset tai ympäristöä käsittelevät valokuvadokumentaatiot esittävät sosiaalisen todellisuuden ja pitävät yllä yhteiskunnan rakenteita. Eletyt, representaation tilat viittaavat tiloille annettuihin symbolisiin merkityksiin. Tätä ulottuvuutta eletään suoraan mielikuvien, tunteiden ja sosiaalisen kanssakäymisen yhteydessä.⁵¹

Amurilaisessa modernissa kerrostalokodissa funktionalistisen ajattelun mukainen asuintila (keittiö, makuuhuone ja olohuone sekä pesutilat ja eteinen) oli tiukasti normitettu eikä tilojen käytössä ollut juurikaan jouston varaa. Huoneistojen pohjakaava ohjasi toimintojen eriyttämiseen, puolijulkisen ja yksityisen tilan erottamiseen sekä hygieenisyyden toteuttamiseen. Arjen käytännöt pystyivät vain hieman venyttämään tätä tiloille asetettua normia, kuten oli nähtävissä esimerkiksi joidenkin perheiden nukumisjärjestelyissä. Funktionaalinen moderni asunto oli tehokas arjen rutiinien tuottaja. Saneerauksen yhdenmukaistama kaupunkirakenne kodin jatkeena tuki arkisten toimien samankaltaisuutta ja jatkuvuutta. Saneeraussuunnitelmat, ajanmukaisen asumisen mainostaminen, siitä kirjoittaminen ja ennen kaikkea oman asunnon ja omistamisen tukeminen yhteiskunnallisoin keinoin loivat käsityksen saneeraamalla tuotetun kaupunkitilan ja asuntojen ajanmukaisuudesta ja modernisuudesta, kuten Lefebvré esittää tilan representaation. Asuntojen koettu laatu, kuten esimerkiksi tilavuus ja toimivuus, olivat hyvän asumisen symboliikkaa, merkityksiä, joita liitettiin etenemiseen asumisuralla ja vaurastumiseen. Omaksi hankittu asunto oli vahvasti symbolinen tila. Tätä kolmatta representaation tilaa tuotettiin erityisesti asunnon puolijulkisissa tiloissa, kuten olohuoneissa ja taloyhtiön yhteisissä tiloissa. Myös taloyhtiötä voi kuvata vuorovaiikutteiseksi, sosiaalisesti tuotetuksi tilaksi.

Siirtyminen työvään asuntojen yhteiskeittiöasunnoista, hella-huoneista tai huoneen ja keittiön puutaloasunnoista 1960-luvulta alkaen rakennettujen betonielementtikerrostalojen kaksioihin tai kolmioihin oli siirtyminen perinteisestä ja säädynmukaisesta asumisesta tasa-arvoiseen ja moderniin.⁵² Asunnot suurenivat, olivat paremmin varusteltuja ja toimivampia, täyttivät ajanmukaisen ja modernin elämän tarpeet ja tuottivat samalla kuvaa modernisuudesta. Rationaalinen, tietoon perustuva suunnittelu sai 1960-luvulta alkaen yhä merkittävämmän roolin asumisessa ja ulottui lopulta arjen käytännöistä asuntojen varusteisiin ja jopa pihan järjestelyihin saakka.⁵³

Hyvän asumisen edistämiseen luotu Arava-järjestelmä tarjosi vuodesta 1949 lähtien halpakorkoisia lainoja asuntojen tuotantoon. Arava-normien kautta varmistettiin myös asuntojen tietty laatuaso. Rakennushankkeissa tuli lainan saamiseksi varmistaa kohteen oikeanlainen sijainti, asuntojen pohjaratkaisut, varusteet, tekniset ratkaisut ja ennen kaikkea asuntojen koko. Lisäksi arvioitiin sosiaalista tarkoituksenmukaisuutta sekä hankinta- ja asumiskustannuksia. Kriteerit edistivät yhdenvertaisuutta ja takasivat myös asuntojen riittävän koon. Myös tässä tutkimuksessa kohteena olevien Asuntosäästäjien rakennushankkeisiin käytettiin Arava-lainoitusta.

Suomalaisen asumisen yhtenä vaikeimmista ongelmista oli pidetty ahtautta, joka syntyi epäsuhteesta tilan, asukasmäärän ja arjen toimintojen välillä. Muutto uuteen Amuriin merkitsikin monille muuttoa tilavampaan asuntoon, mitä eräs haastateltava kuvaa uuteen kerrostalokaksioon muuton yhteydessä seuraavasti:

Siellä (vanhassa asunnossa) meillä ei ollut kuin yksiö ja siinä meillä oli keittokomero ja alkoovi. Tänne tultiin niin poika sitten kun täällä oli tänkin verran huoneita niin poika huusi: Hei missä te ootte?! Kaikui kun ei ollut huonekaluja. (H1)

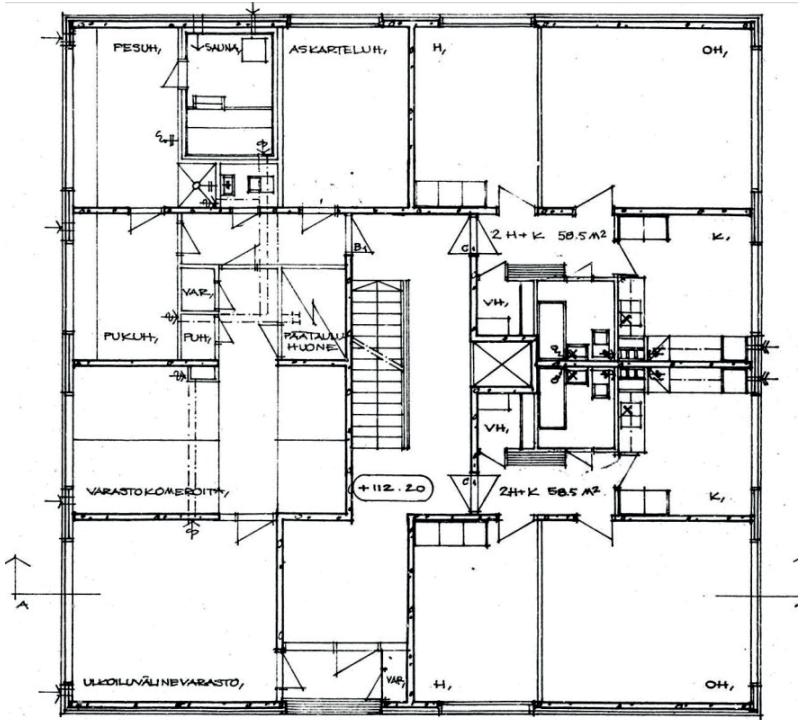
Asunnon tilavuus oli haastattelujen perusteella ensisijaisesti koettua laatua. Asumisen laadun kokemuksen suhteellisuus oli noussut esiin Tampereen yliopiston Amurin saneerausta koskeneessa aikalaistutkimuksessa. 1970-luvun amurilaiset arvioi-

vat omaa asumisen tasoaan ensisijaisesti suhteessa vastaavassa asemassa olevien amurilaisten asumiseen.⁵⁴ Laatuun vaikutti myös eräänlainen tyytymisen ja vaatimattomuuden kulttuuri, mikä ilmenee myös omien haastateltavieni muistoissa.⁵⁵ Hyvä koti oli haastateltavien mukaan toimiva ja tilat tehokkaasti käytettyjä. Haastatteluissa mainittiin erityisesti hyvä eteinen, tilava keittiö, hukkatilan minimointi, oma kylpyamme tai vaihtoehtoisesti ammetta kätevämpi suihku asumisen laatutekijöinä.⁵⁶ Edellä kuvatut asunnon ominaispiireet olivat juuri sitä asumisen modernia ajanmukaisuutta, jota saneerausprosessilla tavoiteltiin.

Finlaysonin uusien kerrostalojen kaksioissa ja kolmioissa huoneet olivat muodoiltaan selkeitä ja helppoja kalustaa. Makuuhuone tarjosi paikan lepoon, olohuone yhteiseen oleskeluun. Keittiö oli tarkoitettu ruokahuoltoon mutta se oli näissä asunnoissa riittävän suuri myös ruokailuun. Joihinkin keittiöihin mahtui myös varavuode. Tapanä oli sijoittaa toinen ruokailutila olohuoneen puolelle. Kodin olohuone toimi arkisen oleskelun ohella näyttäytymisen ja esittämisen paikkana, vieraiden kestitsemisen ja juhlien vieton tilana, kuten erityisesti haastateltavien 1 ja 2 muistoista käy ilmi. Olohuone oli myös vaurauden esittämisen paikka. Tapaamiset kahvien merkeissä mahdollistivat vuorovaihtuksen, johon kuului myös oman elämän, elämäntavan, aseman ja tehtyjen ratkaisujen esittäminen ja vertailu. Aasukkaiden moderni identiteetti rakentui näiden kohtaamisten ja vuorovaihtuksen kautta.

Ajatus funktionaalisesta, ydinperheen tarpeita vastaavasta kodista toteutui monesti vain osittain, sillä vanhemmat saattoivat esimerkiksi jakaa makuuhuoneen perheen teinin kanssa, kuten erään haastateltavan perheessä tehtiin:

Sanottiin että kun tulet armeijasta me muutetaan nukkumaan olohuoneeseen. Poika sanoi, että ei hän kauaa enää sitten ole kotona, että nukutaan vaan tässä samassa huoneessa. Eikä mennyt kauan, kun muutti pois. Kyllä se oli hirmuisen näköinen tuo makuuhuone, se oli hänen huoneensa, me pidettiin. Käytiin vaan nukkumassa siellä. Se oli täynnä julisteita. Se oli äitienpäivä, kun

As. Oy Sotkankulman asuinkerrostalon pohjapiirros, maantasokerros. Tässä kerroksessa on kahden kaksion lisäksi taloyhtiön yhteisiä tiloja. Kaksiot käsittävät funktionalistisen asuntoajattelun mukaisesti makuuhuoneen, keittiön, olohuoneen ja pesutilat. Maantasokerroksen yläpuolen kerrosten asunnoissa on parveke. Kuva: Rakennuslupapiirustus, RAVA.

se lähti tyttöystävän kanssa. Ostivat asunnon. Saman yönä me vedettiin kaikki julisteet pois ja tapetoitiin se. (H1)

Toisen haastateltavan kaksion keittiö toimi myös makuuhuoneena:

Tytär nukkui keittiössä, kun tuli teini-ikään. Ei nukkunut olohuoneessa yhtään. Ei ollut ahdasta, kun meitä oli vain 3 ihmistä. (H2)

Tilojen käytön, kuten myös tilojen aistimisen kannalta on merkityksellistä miten huoneet avautuvat toisiin tiloihin ja miten kulku niiden välillä tapahtuu.⁵⁷ Modernin peruskaksion keskiössä oli eteinen, josta käsin siirtyminen muihin huoneisiin tapahtui. Sosiaaliset suhteet mahdollistuivat tai estyivät asunnon tarjoamien lähtökohtien, siirtymien ja yhteyksien mukaan. Kodista syntyi ajassa muuttuva huoneiden, varusteiden, niiden käyttötapojen ja asukkaiden välisten kohtaamisten ja eroamisten kudelma. Eräs haastateltava kuvaa kotiinpaluuta vuorovaikutuksen tilana:

Tää oli/on nukkumapensionaatti. Aina kun lähestyi kotia illalla töistä, niin totesi että valot on ainoastaan...(meillä), että H oottaa L:ää kotiin. (H2)

Amurilaisten kerrostaloasuntojen ikkunat olivat suhteellisen suuria ja useimmista olohuoneista oli yhteys ulos parvekkeelle. Asunnon tila jatkui visuaalisesti ja toiminnallisesti ulos ja lähiympäristöön. Näkymät olivatkin tärkeitä, ja erityisen hienoa pidettiin näkymää puistoon tai alueen pohjoisreunalta aukeavan Näsijärven suuntaan. Toisaalta näkymä parkkipaikalle kiinnosti autoista kiinnostunutta nuorta.⁵⁸ Taloyhtiöllä oli monipuoliset yhteiset tilat, joihin kuului varastoja, kylmäkellareita, saunaosasto ja pesulatilat. Yhteisiin tiloihin kehitettiin yhteisiä käyttöjä, jotka vahvistivat sosiaalista yhteisöä. Merkityksiä syntyi yhteisesti tekemällä, kuten eräs haastateltavista kertoo:

Talonmiehen nuori rouva rupesi pommisuojoissa pitämään yhteisiä hetkiä. Mummut kutoi, hommattiin istuimia. Nuoremmat voimisteltiin. Kasettimankka ja ohjatut yhteiset voimistelut nauhalta. Kolme taloa tässä yhtiössä siinä tutustuttiin. Olin aktiivinen. (H1)

Vuoden- ja vuorokaudenajat, tiloissa näkymättömät mutta käytössä tunnistetut yksityisen ja julkisen rajapinnat, asukkaiden kohtaamiset ja erot sekä tilojen luomat esteet ja mahdollisuudet tekivät asunnoista koteja. Uudenaikaisen asunnon huonejärjestys vaikutti perheen sisäisiin valtasuhteisiin ja hierarkioihin, siihen kuka seurasi ja kenen toimintaa asunnossa.⁵⁹ Esimerkiksi nuoren

Modernin asunnon tilat ulottuvat parvekkeen kautta ulos ja yhteys luontoon saattaa olla melkein käsin kosketeltava kuten on nähtävissä tässä As Oy Sotkankulman B-talossa vuonna 2015. Kuva: Hannele Kuitunen.

perheenjäsenen oma rauha ja samalla vapaus toteutuivat, kun oli oma huone lähellä ulko-ovea. Sieltä käsin saattoi muiden huomaamatta siirtyä ulos tai tulla sisään. Modernissa amurilaistalossa erot ulko- ja sisätilojen välillä liudentuivat rappukäytävän, tilavien eteisten ja parvekkeiden myötä. Koska vuodenaajat eivät uudenaikaisessa kerrostalossa vaikuttaneet asumiseen, myös vuodenvaihtamisen merkitys väheni. Keskukslämmitys takasi sujuvan

arjen ja tasaisen huonelämmön huolimatta ulkolämpötilasta, eikä aikaa enää tarvinnut käyttää lämmittämiseen, polttopuiden hankintaan ja niiden varastointiin.

Moderni kaupunkisuunnittelu ja yksityisautoilu toivat pysäköinnin talojen pihoille, ja autopaikkojen järjestämisestä tuli tärkeä osa asuinympäristöjen suunnittelua.⁶⁰ Autot olivat alkuun harvinaista ylellisyyttä, mutta arkipäiväistyivät nopeasti osaksi asumisen arkea ja asuinympäristöä. Myös Sotkantalojen ja Sotkankulman pihoista valtaosa osoitettiin autojen pysäköintialueeksi ja yhteen pihaan rakennettiin myös autokatos. Pysäköintialueiden lisäksi pihoille saatiin järjestettyä myös ulko-oleskelualueita, pyykinkuivaustelineitä ja lasten leikkipaikkoja. Taloyhtiön yhteiset tilat mahdollistivat yhteisten tapahtumien järjestämisen, ja pihojen viheralueiden hoito antoi asukkaille halutessaan mahdollisuuden pihatöihin ja istutusten laittoon. Pihoilla oli erityinen merkitys sosiaalisten suhteiden synnyttäjänä ja myös asukkaiden identiteetin rakentajina. Erään haastateltavan muistoissa mennyt ja nykyinen yhdistyvät pihan toimintojen kuvauksessa:

Se oli sosiaalista se touhua siellä pihoilla. Se ihminen otettiin siihen yhteisöön, jos pihaan meni – oliko kenelle asiata, kysyttiin. Se oli uteliaisuutta, kenelle tulee nyt vieras. Jos lähit maitokauppaan niin saatoit jättää lapsen pihaan. Joku vahti, jos ei ollut työvuorossa. Se oli tätä yhteispeliä. Kun mä menen kukkalaatikoita nypimään ja havuja kunnostamaan. Heti on kaksi katsojaa, eivät ne töihin ryhdy, mutta vievät mun loppuaikani. Mulla on hirveesti kiireitä. (H2)

Modernisuus, vauraus ja asuminen

Työväen asumisen muutoksessa, modernisoitumisessa ja vaurautumisessa ei ollut kyse kahden erilaisen kulttuurin, perinteisen ja modernin kohtaamisesta vaan ennemminkin vanhasta ja uudesta yhteiskunnasta, kuten Sappinen esittää omassa tutkimuksessaan. Taitekohtana voidaan pitää 1960- ja 1970-lukuja, jolloin työväen

asumistaso nousi yleisellä tasolla.⁶¹ Kaupunkisaneeraus tuotti käsityksen puutaloasumisesta perinteisenä asumismuotona, joka oli huonoa ja johon liittyi asukkaiden vähempiosaisuus. Toisaalta modernin asunnon ja asumisen paremmuus sekä asukkaiden parempiosaisuus korostuivat. Samaan aikaan puutaloasuminen sai nostalgisia sävyjä. Tämän kuvan luomiseen vaikuttivat erilaiset fiktiiviset tv-sarjat ja dokumenttielokuvat, joita mm. Yleisradio julkaisi.⁶² Vaurastumisella oli myös laajempi konteksti, kaupunkitaso, jossa kaupunkirakennetta uudistamalla tehtiin irtiotto menneestä, vanhasta ja jähmeästä ja siirryttiin kohti ajanmukaista hyvinvointia ja tässä tutkimuksessa käsiteltyä vaurautta. Asumisen ja kodin modernisoituminen oli siten yksittäisen perheen ja samalla koko kaupungin vaurastumiskehitystä.

Asunnosta tuli 1960- ja 1970-lukujen aikana asiantuntijan suunnittelema asumishyödyke, joka tarjosi asiantuntijan määrittelemiä asumismahdollisuuksia, asiantuntijan suunnittelemassa talossa, korttelissa ja asemakaavan mukaisella alueella. Asukkaasta tehtiin tässä prosessissa kuluttaja. Suomalaisten kulutus kaksinkertaistui vuosien 1952 ja 1975 välillä ja kulutuksen rakenne muuttui. Ruuan sijaan yhä suurempi osuus kulutusmenoista käytettiin liikenteeseen, asumiseen ja virkistykseen. Työväestöön ja keskiluokkaan kuuluvia ei enää 1960-luvulle tultaessa erottanut aiemmalla tavalla ulkoisten merkkien perusteella.⁶³

Parempi asuminen oli merkki vaurastumisesta. Saneeraus ei välttämättä muuttanut kotia paremmaksi, mutta paremmin modernin elämän tarpeisiin vastaava asunto kohotti asumisen koettua laatua. Saneerausprosessin yhteydessä mahdolliseksi tehty oman asunnon hankkiminen ja sen sisustaminen haluumallaan tavalla oli materiaalisen vaurastumisen ilmaus. Saneeraus mahdollisti valinnan vapauden, joka liittyi uusien asuntojen, varusteiden ja hyödykkeiden kasvavaan tarjontaan, mutta myös yhä useampien saatavilla olleeseen asuntorahoitukseen. Tämä prosessi oli muista erottautumista tai toisaalta muiden kanssa saman tason saavuttamista.⁶⁴

Asunnon ostaminen oli haastateltavien elämäkertomuksissa yksi elämän merkittävistä käännekohdista. Se liittyi useimmiten

perheessä tapahtuneisiin suuriin muutoksiin, erityisesti naimisiin menoon. Oman asunnon hankkiminen oli vaurastumisen kannalta oleellista sekä taloudellisista että sosiaalisista syistä, sillä siihen liittyi irtautuminen ennen kaikkea vuokrasuhteesta. Oma asunto mahdollisti esimerkiksi irtautumisen tehtaan asumiseen liittyvästä määräysvallasta ja tarjosi asukkaalle täyden päätösvalan omaan arkeensa.⁶⁵ Tätä päätösvaltaa kuvaa eräs haastateltava, nykytilanteesta käsin seuraavasti:

Se (koti) on nyt tässä. Mulla on oma kivijalka ja omat seinät. En leuhki, olen tyytyväinen, ettei mulla ole velvoitteita. Olen itsellinen. En ole riippuvainen, että joku perikunta tai joku olisi. (H2)

Tehtaan merkitys olikin tämänkaltaisen vapauden ja hyvinvoinnin muodostamisessa monipuolinen, sillä tehdas sekä mahdollisti että toisaalta pakotti oman asunnon hankintaan. Oma talo, Amurin tapauksessa oma asunto-osake, kerrytti omistajalleen taloudellista varallisuutta ja sosiaalista pääomaa. Oma asunto oli viesti muille, että asukkaat ovat säädyllisiä ja arvostettuja yhteisön jäseniä.⁶⁶ Sosiaalisen pääoman lisääntyminen perustui perheen sisäisiin suhteisiin ja toisaalta asukkaiden asemaan taloyhtiössä. Asumisura ei ollut aina suoraviivainen ja kohti parempaa, mutta tässä tutkimuksessa haastateltujen asumisessa suunta oli ollut paraneva. Myöskään yhteisen kodin hankkiminen ei tapahtunut aina tyyppillisessä järjestyksessä, kuten erään haastateltavan kertomuksesta käy ilmi:

Siinä vaiheessa 1968 alettiin Finlaysonilla työstää tätä Asuntosäästäjien ja sitten ketkä oli hakemassa tähän... Siinä sitten alettiin pohtia sitä. Ei sitä sitten hirveen paljon huudeltu – että mekin tullaan tähän. Kun ei tiennyt laitetaanko hynttyyt yhteen vai kahteen. (H2)

Hyvä, ajanmukainen ja moderni asunto tuotti ja mahdollisti modernin elämäntavan, modernisuuden. Modernisuuteen kuuluu Sarantola-Weissin mukaan muutosmyönteisyys ja muutoshalukkuus sekä yksilöllisyyden korostaminen, modernin identiteetin rakentaminen. Uudistaessaan asuin- ja elinympäristöä

kaupunkisaneeraus tuotti tällaista modernisuutta.⁶⁷ Ristiriitaista kuitenkin oli, että omistusasunto satoi asukkaansa tiukemmin paikoilleen ja asunnon ja asuinpaikan vaihtamisen kynnyks nousi. Haastatteluissa jopa korostui asettuminen paikoilleen, kotona oleminen.⁶⁸ Vapautta ja muutosta haettiinkin muista asumiseen liittyvistä tekijöistä.

Arava-järjestelmän tuella ja esimerkiksi Amurin tapauksessa Asuntosäästäjät ry:n toimin toteutetut asuinrakennushankkeet olivat hyvän ja ajanmukaisen asumisen edistäjiä, mutta samalla mukaan ottamisen ja poissulkemisen prosesseja, joilla oli suuri merkitys vaurastumisen ja hyvinvoinnin kannalta. Vaurastumiseen mukaan pääseminen ei ollut mahdollista kaikille. Uudet taloyhtiöt, kuten tässä esitellyt As Oy Sotkankulma ja Sotkantalon tarjosivat paikan esittää vaurauden merkkejä ja sosiaalista asemaa. Omaa asemaa ja elämäntilannetta peilattiin muihin talon ja naapuruston asukkaiden elämäntilanteeseen. Haastateltavat toivat esiin me ja muut, omistajat ja ei-omistajat, finlaysonilaiset ja ei-finlaysonilaiset, Arava -talot ja ”tasoltaan hiukan paremmat kovan rahan talot”. Taloyhtiöissä oli sisäänrakennettuja hierarkioita ja sosiaalisia konstruktioita, joissa asukkaat erottuivat toisistaan. Esimerkiksi alkuun erottuivat ne, jotka eivät aiemmin olleet omistaneet asuntoa kuten eräs haastateltavista muistelee:

Semmoinen on jäänyt mieleen, että oli paljon sellaisia, joilla ei ollut koskaan ollut mitään omaa asuntoa niin ne oli semmosia, niin omistavia. Tuli sellainen kirjekin taloyhtiön puolesta että ”pitäkää huoli ettei lapsenne huuda tuolla ulkona”... Millaista se on nyt! Suoraa huutoa huudetaan nyt... Johtokunnalta tuli se paperi. Kontrollia oli. Ei saanut juosta nurmikolla, piti olla hyvin. (H1)

Asuminen oli lähtökohdiltaan tasa-arvoista, sillä tarjolla oli kaikille samanlaisia asuntoratkaisuja. Toisaalta erottautuminen oli mahdollista nostamalla asunnon tasoa, mikäli rahaa oli. Mahdollista oli myös pienin ja edullisin toimenpitein tuoda asuntoon omaa identiteettiä.

Sai itse valita – oli muotia eri väriset seinät. Valitsin oranssin seinän! Sai värit valita itse. Ei lattiaa saanut valita. Harmaa muo-

vimatto oli. Kylpyammeet. Oltiin ensimmäisiä, jotka halusivat kylpyammeen pois. Hanttiin löivät, (me) tykättiin että suihku on hygieenisempi. (H1)

Modernisoituminen merkitsi muutosta sosiaalisiin suhteisiin. Arjen privatisoituminen ja uudenlaiset asuintilat muuttivat kanssakäymistä, mutta eivät suinkaan tehneet asuinympäristöstä sosiaalisia tyhjiöitä, kuten Sappinen esittää omassa tutkimuksessaan.⁶⁹ Oma käsitykseni on, että kanssakäymisen muodot ja olemus muuttuivat, eikä kanssakäyminen suinkaan kadonnut.

Kaupunkia ja kotia tutkinut Taina Rajanti määrittelee kodin rakentamisen tilan haltuun ottamiseksi toistamalla ja tekemällä. Kodin keskeistä sisältöä on jatkuvuus, mikä ilmeni amurilaiskodeissa esimerkiksi esineissä ja niihin liittyvissä muistoissa.⁷⁰ Moderni elämä kuluttajana asunthyödykkeen kanssa teki asumisen hyvyydestä myös kuluttamista ja varustelua, mikä näkyi erityisesti kodin sisustamisessa. Sisustamalla toteutettiin omaa valintaa ja rakennettiin identiteettiä.⁷¹ Esimerkiksi matkaileva pariskunta rakensi identiteettiään sisustamalla asuntoaan matkamuuistoilla. Käsistään kätevät tekivät huonekaluja itse. Suvussa kulkeneilla esineillä oli erityinen paikkansa kodissa. Sappinen puhuu materialisoidusta identiteetistä⁷², jonka voi nähdä syntyneen kulutuksen ja asumisen kulminaatiopisteessä uudessa kerrostaloasunnossa. Toisaalta esineet toimivat muistin kohteina ja paikkoina, osana koettua jatkuvuutta.⁷³

Perheenjäsenten väliset suhteet ja tavat käyttää asunnon, mutta myös taloyhtiön yhteisiä tiloja tekivät asunnosta kodin. Koti laajeni taloon, pihapiiriin ja lähiympäristöön tilallisten käytäntöjen ja sosiaalisten suhteiden kautta. Kodin rakentaminen kasvatti tällä tavoin myös sosiaalista pääomaa. Vaurastuminen tuli näkyväksi kodissa, asunnon seinien sisäpuolella, mutta myös taloyhtiössä, yhteisissä tiloissa sisällä ja ulkona, sekä naapurustossa. Vaurastumisesta tuli merkityksellistä vuorovaikutuksessa ja näissä tiloissa. Vaurauden näkyväksi tuleminen edellytti sosiaalista kontekstia, naapurustoa ja ystäviä, joiden kanssa vaurastumisen kokemus jaettiin. Sappinen kuvaa modernin kerrostalon sosiaalista rakennetta ”ihmisinä tilassa”, toisistaan erillisinä subjekteina

saman katon alla.⁷⁴ Omassa tutkimuksessani ihmiset muodostivat tilassa toimivan sosiaalisen yhteisön. Yhteisö oli dynaaminen ja muuttuva ja liittyi kiinteästi haastateltavien elämäkertomuksessaan esille tuomiin elämänvaiheisiin, kuten nuoruuteen, nuoren perheen arkeen tai vaikkapa leskeksi jäämiseen.

Saneeraus tuotti modernin ympäristön, jonka arvoa mitattiin kiinteistöjen taloudellisella arvolla, mutta myös paikkaan liitettyillä laatutekijöillä. Amurin länsiosan liikenteeltä rauhoitetut korttelit, viheralueet, kevyen liikenteen väylät ja sijainti lähellä keskustaa tekivät paikasta hienon ja vetovoimaisen asuinympäristön, kuten Tampereen Asuntosäästäjät ry kuvasi hankealueitaan.⁷⁵

Sappinen esittää, että maalta kaupunkiin muuttaneiden kulttuuri ja arkielämän erilaiset kytkökset vaikuttivat lopulta siihen, ettei työväen arjen modernisoitumisessa ollut kyse siirtymästä vanhasta uuteen vaan pikemminkin vaiheittain tapahtuneesta muutoksesta, jossa vanha ja uusi elivät rinnakkain.⁷⁶ Amurissa tämä näkyi korostuneesti vuosikausia jatkuneessa fyysisen ympäristön muutoksessa, josta muodostui pitkäksi aikaa välitila vanhan ja uuden välille. Ympäristön ulkoinen muutos (saneeraus) oli sekä yhteiskunnallisessa murroskohdassa, että murroksen tuottaja. Uusiin kerrostaloihin muuttaneilla haastatelluilla arjen tasolla muutos vanhasta uuteen oli suora. Asumisessa säilyi silti jälkiä perinteisestä, vaikkapa kodin huoneiden käyttötapojen (tilan jakaminen) ja taloyhtiön tarjoamien yhteisten tilojen yhteisöllisen käytön kautta.

Oma tupa, oma lupa ja työväen vaurastuminen

Miten vaurastuminen tuli näkyväksi saneeratun kaupungin moderneissa kodeissa? Olen tarkastellut tätä kysymystä haastateluissa rakentuneiden elämäkertomusten ja niiden pojalta tunnistettujen merkitysten kautta, samalla peilaten niitä yhteiskunnalliseen kehitykseen, kaupunki- ja asutosuunnitteluun sekä modernisuuden käsitteeseen.

Olettamukseni oli, että vaurastumisella on myös ei-aineellinen puoli ja se liittyy hyvinvointiin. Myös Sappinen nostaa esiin hyvinvoinnin osana työväen arjen muutosta ja katsoo, että hyvinvointia on tarpeen tarkastella laadullisin ja laajemmin käsittein, mm. ihmisten välisin suhteiden ja itsensä toteuttamisen näkökulmasta.⁷⁷ Hyvinvointiin liittyvä merkityksellisyyden ja arvokkuuden kokemus⁷⁸ välittyi oman tutkimukseni haastateltavien perhettä ja asumista koskevista muistoista, elämänhallintaa koskevista huomioista sekä omasta roolia perheessä ja yhteisössä koskevista kokemuksista.

Uudet modernit asunnot tarjosivat paremmin arjen tarpeita vastaavat puitteet ja oman asunnon hankkiminen vapauden päättää asumisesta. Osalle haastateltavia se tuli mahdolliseksi työpaikan (Finlayson) ja naimisiin menon kautta. Osalle se oli mahdollista asumisuran aikana kertyneen varallisuuden avulla.⁷⁹

Asunnon tilaa tuotettiin kodiksi. Kodiksi tulemiseen kuului myös kotiutuminen ja sopeutuminen olosuhteisiin. Kaikille samanlaiset, asiantuntijoiden suunnittelemat ja asuintilojen funktionaalisuuteen perustuvat asunnot tarjosivat jatkuvuutta, arjen tapahtumien toistoa, mitä tarvittiin juurtumiseen ja toisaalta kotiutumiseen, kodin rakentamiseen. Sosiaaliset suhteet rakentuivat perheen sisällä, mutta myös taloyhtiössä ja naapurustossa. Toiset haastateltavista kokivat olleensa ja olevansa yhä edelleen, tärkeässä roolissa omassa yhteisössään, toisille muutto moderniin asuntoon oli ollut samalla paluu kotiin. Osalle taloyhtiö ja naapurusto oli tarjonnut kaveripiirin, jonka kanssa arkea jaettiin. Ympäristöön laajennettu koti tuli merkitykselliseksi toimimalla muiden kanssa. Kotien modernisuus oli irtautumista menneestä ja uudenlaisen, urbaanin amurilaisuuden rakentamista. Tällaisessa urbanismissa ihmiset tunnistivat juurensa maaseudulla ja pitivät yllä yhteyttä sinne, mutta rakensivat kaupungista kodin itselleen.

Vaurastuminen esitettiin kodeissa ja taloyhtiöissä, sitä uusintettiin arjessa, asumisen käytännöissä ja vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Se näkyi valinnan vapauden lisääntymisenä kuluttamisen kontekstissa, tavaroiden ostamisena, sisustamisena.

Vapaa-aika itsessään oli vaurautta, mutta sitä käytettiin myös vaurauden osoittamiseen matkustelun, puutarhan hoidon tai sosiaalisten verkostojen kautta. Vapaa-aika ja vaurastuminen merkitsivät myös mahdollisuutta irtautua asuinympäristöstä ja laajentaa elinpiiriä, varsinkin jos oli mahdollisuus auton omistamiseen.

Saneerattu kaupunki tarjosi ajanmukaisia asuntoja, viheralueita, vapaa-ajanviettomahdollisuuksia kaikille samanlaisessa muodossa, vain pienin nyanssieroin. Saneeraus tarjosi vaurastumisen mahdollisuuden myös puutaloja aiemmin omistaneille heidän myydessään tonttinsa, talonsa tai asuntonsa rakennusliikkeelle. Tampereen kaupunginhallituksen lupaamana, saneeraus toi vaurautta myös koko kaupungille.⁸⁰

Muistitietotutkimus, ja sen muistitietohistorialliset lähtökohdat, antavat mahdollisuuden kuvata sitä mikä saneerauksessa, vaurastumisessa ja kodeissa oli merkityksellistä haastateltaville. Se kertoi myös maailmasta, josta kirjalliset dokumenttiaineistot vaikenevat. Käyttämäni kokemuskerronnallinen ote, puolistrukturoitu ja vuorovaikutteinen lähestymistapa oli elämänkertomuksen tarkastelun kannalta suuresti eduksi. Wilhelm Dilthey on esittänyt, että arkisen elämän ja sen vaiheiden tarkastelu analyttisesti nykyisyydestä käsin merkityksellistää merkityksettömän ja tavallisuudesta tulee siten erityistä. Hänen mukaansa eletystä elämästä nousee esiin erityisiä asioita ja tapahtumia. Omassa tutkimuksessani muistitietotutkimus tarjosi keinon tunnistaa amurilaisten arkisesta tavanomaisuudesta erityisyyttä, joka samalla kuvasi haastateltavien merkityksellisyyden kokemuksia. Tätä merkityksellisyyttä pidän yhtenä vaurastumisen tärkeänä tekijänä.

Tutkimukseni yhdistää modernistisen kaupunkisuunnittelun tavoitteet ja tulokset ihmisten kokemuksiin ja merkityksellisiin pitämiin asioihin ja laajentaa samalla käsitystä modernisuudesta ja modernisoitumisesta koettuun ja elettyyn ulottuvuuteen. Esiin nousee paitsi vaurastumisen näkyminen asumisessa, myös kaupunkikeskustojen uudistamisen merkitys asukkailleen sekä hyvinvointi vaurastumisen yhtenä piirteenä. Arkkitehtuurin tutkimuksessa ovat yhä enemmän esillä kokemus ja tila sosiaalisesti

tuotettuna. Ne ovat myös osa tätä tutkimusta. Tutkimukseni tekee näkyväksi työväen asumisen ja arjen kautta modernin, saneeratun kaupunkitilan monimerkityksellisyyden ja kulttuurisen rikkauden ja siten haastaa modernistisen kaupunkisuunnitteluun kohdistetun kritiikin, jollaiseksi voi lukea esimerkiksi Finlaysonin historiaa käsittelevässä tuoreessa tutkimuksessa saneerausta koskevan kuvauksen: ”omaleimainen puutalomiljöö muuttui parissa vuosikymmenessä suurten lamellikerrostalojen hallitsemaksi siistiksi, mutta mitäänsanomattomaksi alueeksi.”⁸¹

Artikkelissani käytetty rajattu haastatteluaineisto tarjosi mahdollisuuden profiloida ja analysoida hyvin yksityiskohtaisesti yksittäisiä elämäkertomuksia. Samalla rajaaminen teki mahdolliseksi tuoda mukaan koko se monimuotoisuus ja kerroksellisuus, mikä laajemmasta haastatteluaineistosta olisi ollut saatavilla. Myös muistilla on rajoituksensa, mutta on tärkeää tunnistaa, että muistitietohistoriallisen tutkimuksen ei ole tarkoituksaan tuottaa aukotonta kuvaa menneisyydestä. Sen tarkoitus on pohtia mitä muistelijat tuovat esiin menneisyydestä, ja mitä pitävät tärkeänä ja merkityksellisenä kerrottavaksi. Mennyttä tulkitaan nykyhetkestä käsin, joten kuva vaurastumisesta, asumisesta ja Amurin uudistusprosessista on ymmärrettävä myös nykyhetkessä käydyin kaupunkiuudistuskustelun⁸² kautta.

Suomalainen kaupunkirakenne muuttuu ja kaupunkisuunnittelun paradigma on kääntynyt tukemaan tiiviisti rakennetun nk. korttelikaupungin palauttamista esimerkiksi purkavan täydennysrakentamisen keinoin alueilla, joista monet on toteutettu modernistisen kaupunkisuunnittelun ja saneerauksen ihanteiden mukaisesti väljinä ja avoimina. Modernistista kaupunkia koskivalle tutkimukselle on akuutti tarve. Erityisesti on tärkeää saada tutkimustietoa sovellettavaksi kaupunkien kehittämiseen sosiaalisesti, kulttuurisesti ja ekologisesti kestäviksi. Moniäänisyyden edistäminen kulttuuriperintökeskustelussa⁸³ ja kaupunkisuunnittelussa tuntuu yhä tärkeämmältä, ja myös mahdollisemmalta. Muistitiedolla voisi olla paikka nykyisessä modernistiseen tapaan ongelmia ratkaisevassa ja niihin keskittyvässä suunnittelukulttuurissa.

Viitteet

- 1 Asumiskysymyksellä tarkoitetaan tässä yhteydessä erityisesti sotien jälkeistä aikaa, jossa asuntoja ei ollut riittävästi tai ne olivat varusteiltaan ja tasoltaan heikkoja, eivätkä täyttäneet turvallisen ja terveellisen elämän laatuvaatimuksia. Asumiskysymyksen historia oli kuitenkin pidempi, ks. Juntto 1990, 59–60.
- 2 Helander & Sundman 1972, 22.
- 3 Helander & Sundman 1972, 22.
- 4 Helander & Sundman 1972, 31.
- 5 Saarikangas 2002, 59.
- 6 Ahtautta asumisessa käsitteli mm. Otto-Iivari Meurman. Salmela 2004, 228–230.
- 7 Meurman 1946, 4–5.
- 8 Esim. von Hertzen 1946, 1–7.
- 9 Esim. Tuomi 2005, 47.
- 10 Helander & Sundman 1972, 124.
- 11 Sappinen 2000, 12–15.
- 12 Tampereen kaupunginhallitus 1956.
- 13 Meurman 1946, 4–5.
- 14 Tampereen kaupunginhallitus 1956, 4.
- 15 Lindfors 1938, 358–363.
- 16 Koivuniemi 2022, 302.
- 17 Hankonen 1994, 13–14.
- 18 Koskinen & Savisaari 1971.
- 19 Helander & Sundman 1972.
- 20 Mäkelä & Enbom 2015, 50.
- 21 Tighe & Opelt, 2016.
- 22 Wallin 2018.
- 23 Esim. Jones 2004, 365–389; Adams 2011, 237–260.
- 24 Jones 2004, 380.
- 25 Picton 2014, 130–157.
- 26 Saarikangas 2002.
- 27 Saarikangas 2007.
- 28 Hankonen 1994.
- 29 Åström 2016.

- 30 Sappinen 2000.
- 31 Sanaksenaho 2018.
- 32 Sarantola-Weiss 2003, 22–29.
- 33 Vanha-Similä 2017; Sappinen 2000, 43, 386.
- 34 Wallin 2018; Kauste 2002.
- 35 Fingerroos & Haanpää 2006, 28.
- 36 Ukkonen 2000, 14.
- 37 Fingerroos & Haanpää 2006, 27.
- 38 Korkiakangas 2006, 140.
- 39 Korkiakangas 2006, 133–134.
- 40 Salmi-Niklander 2006, 205.
- 41 Ukkonen, 2000, 129.
- 42 Salmi-Nikander 2006, 205.
- 43 Mäkelä & Enbom 2015, 46–47.
- 44 Sarantola-Weiss 2003, 359. Sukupolvijaottelu, kts. Roos 1987, 53–56.
- 45 H3.
- 46 H1, H2 ja H3.
- 47 Sappinen 2000, 359.
- 48 H3.
- 49 Wallin 2019, 18.
- 50 Saarikangas 2002, 24–24.
- 51 Wallin 2019, 19–20, 45.
- 52 Saarikangas 2002, 9.
- 53 Esim. Hankonen 1993, 173.
- 54 Koskinen & Savisaari 1971, 91.
- 55 H1 ja H2.
- 56 H1 ja H2.
- 57 Saarikangas 2002, 158.
- 58 H4.
- 59 Saarikangas 2002, 26–29.
- 60 Esim. Hankonen 1994, 279–288.
- 61 Sappinen 2000, 349.
- 62 YLE 1967, 1972, 1973.
- 63 Vanha-Similä 2017, 174.
- 64 Sappinen 2000, 351.

- 65 Vanha-Similä 2017, 168
- 66 Vanha-Similä 2017, 18; Sappinen 2000, 349.
- 67 Sarantola-Weiss 2003, 356.
- 68 H1 ja H2.
- 69 Sappinen 2000, 176.
- 70 Rajanti 1999, 29–31.
- 71 Sarantola-Weiss 2003, 384.
- 72 Sappinen 2000, 137.
- 73 H1 ja H2.
- 74 Sappinen 2000, 358.
- 75 *Tammerkoski* 1969, 67–68.
- 76 Sappinen 2000, 375.
- 77 Sappinen 2000, 15.
- 78 Merkityksellisyyden kokemus on osa eudaimonista hyvinvointia, jonka mukaan ”minä” olen maailmaa varten eikä päinvastoin. Esim. Salonen 2021.
- 79 H3.
- 80 Tampereen kaupunginhallitus 1956.
- 81 Koivuniemi 2022, 298.
- 82 Tampereen kaupunki 2018.
- 83 Vahtikari ym. 2021, 365–381.

Lähteet ja kirjallisuus

Haastattelut

H1, Hannele Kuitunen, 29.10.2018, nainen, syntynyt 1939.

H2, Hannele Kuitunen, 27.9.2028, nainen, syntynyt 1943.

H3, Hannele Kuitunen, 2.10.2018, mies, syntynyt 1965.

H4, Hannele Kuitunen, 9.11.2018, mies, syntynyt 1935.

Arkistolähteet

Tampereen rakennusvalvonnan arkisto (RAVA), Tampere

Rakennuslupapiirustukset.

Vapriikin kuva-arkisto.

Elokuvat

YLE (1972): *Amuri – ihminen saneerauksen keskellä.*

YLE & Ahlroos, Arvo (1967): *Jää hyvästi Amuri.*

YLE & Vaala, Valentin (1967): *Katoavaa Tamperetta.*

TV-sarjat

YLE & Arjoma, Eila (1973): *Mustat ja punaiset vuodet.*

Digitaaliset lähteet

Salonen, Arto (2021): *Mitä on hyvinvointi?* Verkkosivu. <https://artosalonen.com/mita-on-hyvinvointi/> (viitattu 12.4.2023).

Lehdet

Tammerkoski 1969.

Kirjallisuus

- Adams, David (2011): Everyday Experiences of the Modern City. Remembering the Post-war Reconstruction of Birmingham, *Planning Perspectives* 26 (2), 237–260.
- Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina (2006): Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä. Teoksessa Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen (toim.), *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 27–42.
- Hankonen, Johanna (1994): *Lähiöt ja tehokkuuden yhteiskunta. Suunnittelujärjestelmän läpimurto suomalaisten asuinalueiden rakentumisessa 1960-luvulla*. Otatieto & Gaudeamus, Espoo.
- Helander, Vilhelm & Sundman, Mikael (1972): *Saneeraus suomalaisessa kaupungissa*. Tutkimus- ja suunnitteluosasto, Julkaisusarja A:5. Asuntohallitus, Helsinki.
- Jones, Phil (2004): Historical Continuity and Post-1945 Urban Redevelopment, the Example of Lee Bank, Birmingham, UK. *Planning Perspectives* 19 (4), 365–389.
- Juntto, Anneli (1990): *Asuntokysymys Suomessa*. Asuntohallitus, Helsinki.
- Kauste, Juulia (2002): Kaupunkitila monikulttuurisen yhteiskunnan strategiana. Identiteetti, etnisyyys ja kansalaisuus Pariisissa ja New Yorkissa. Teoksessa Taina Syrjämaa & Janne Tunturi (toim.), *Eletty ja muistettu tila*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 277–306.
- Koivuniemi, Jussi (2022): *Finlayson II (1918–2020). Puuvillan jättiläinen*. Tampereen museot, Tampere.
- Korkiakangas, Pirjo (2006): Etnologisia näkökulmia muistiin ja muisteluun. Teoksessa Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen (toim.), *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 120–144.
- Koskinen Tarmo & Savisaari Anja (1971): *Onni yksillä pesä kaikilla. Tutkimus Amurin ja Tammelan saneerauksesta Tampereen kaupungissa*. Tampereen yliopiston tutkimuslaitos, Tampere.
- Lindfors, Gustav V. (1938): *Finlaysonin tehtaat Tampereella I 1820–1907*. Oy F. Tilgmann Ab, Helsinki.
- Meurman, Otto-Iivari (1946): *Tampereen keskustan asemakaavan terveystämiskysymyksestä*. Tampereen teknillinen seura, Tampere.
- Mäkelä, Mika (2022): *Uudistuva Kallio. Saneerauksen ihanteet ja todellisuus 1933–1986*. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Mäkelä, Mika & Enbom, Leena (2015): Ideaalit ja toteutus. Puu-Kallion saneeraus modernistisena projektina. *Yhdyskuntasuunnittelu* 53 (4), verkkoartik-

- keli. <http://www.yss.fi/journal/ideaalit-ja-toteutus-puu-kallion-saneeraus-modernistisena-projektina/> (viitattu 12.4.2023)
- Picton, Roger M. (2015): Rubble and Ruin. Walter Benjamin, Post-War Urban Renewal and the Residue of Everyday Life on LeBreton Flats, Ottawa, Canada (1944–1970). *Urban History* 42 (1), 130–156.
- Rajanti, Taina (1999): *Kaupunki on ihmisen koti. Elämän kaupunkimuodon tarkastelua*. Paradeigma-sarja. Tutkijaliitto, Helsinki.
- Roos, J.P. (1987): *Suomalainen elämä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Saarikangas, Kirsi (2007): Asuinpaikoista kotiseuduksi. Pääkaupunkiseudun kerrotut ja eletyt lähiötilat 1950-luvulta 1970-luvulle. Teoksessa Seppo Knuuttila & Ulla Piela (toim.), *Menneisyys on toista maata*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 101–126.
- Saarikangas, Kirsi (2002): *Asunnon muodonmuutoksia. Puhtauden estetiikka ja sukupuoli modernissa arkkitehtuurissa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Salmela, Ulla (2004): Urban Space and Social Welfare. Otto-Iivari Meurman as a Planner of Finnish Towns 1914–1937. *Taidehistoriallisia tutkimuksia – Konsthistoriska studier* 30. Taidehistorian seura – Föreningen för Konsthistoria, Helsinki.
- Salmi-Niklander, Kirsti (2006): Tapahtuma, kokemus ja kerronta. Teoksessa Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen (toim.), *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 199–220.
- Sanaksenaho, Pirjo (2018): *Moderni koti. Pientaloasumisen ihanteet arkkitehtuuri ja sisustusjulkaisuissa 1950- ja 1960-luvuilla*. Aalto-yliopiston taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu, Arkkitehtuurin laitos, Helsinki.
- Sappinen, Eero (2000): *Arkielämän murros 1960- ja 1970-luvuilla. Tutkimus suomalaisen työväestön elämäntavoista ja niiden paikallisista raumalaisista piirteistä*. Kansatieteellinen Arkisto 46. Suomen muinaismuistoyhdistys, Helsinki.
- Sarantola-Weiss, Minna (2003): *Sohvaryhmän läpimurto. Kulutuskulttuurin tulo suomalaisiin olohuoneisiin 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Tampereen kaupunki (2018): *Amurin yleissuunnitelmaluonnos*, verkkosivu. https://ekstrat.tampere.fi/ytoteto/aka/nahtavillaolevat/8729/luonnos/8729_amuri_loppuraportti_luonnos_180607.pdf (viitattu 12.4.2023)
- Tampereen kaupunginhallitus (1956): *Amurin saneeraus, miksi se on tehtävä*. Tampereen kaupunginhallituksen selosteita, 2. Tampereen kaupunki, Tampere.

- Tighe, J. Rosie & Opelt, Timothy J. (2016): Collective Memory and Planning, *Journal of Planning History* 15 (1), 46–47.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009): *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 5. uudistettu laitos. Tammi, Helsinki.
- Tuomi, Timo (2005): *Kaupunkikuvan muutokset. Suomalaisen kaupunkikeskustojen suunnittelun tavoitteiden ja todellisuuden kohtaamisesta toisen maailmansodan lopusta 1960-luvun puoliväliin*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Ukkonen, Taina (2000): *Menneisyyden tulkinta kertomalla. Muistelupuhe oman historian ja kokemuskertomusten tuottamisprosessina*. SKS-toimituksia 797. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Vahtikari, Tanja; Kivilaakso, Aura & Latvala-Harvilahti, Laura (2021): Kaupunki, kulttuuriperintö ja osallisuus. Teoksessa Tanja Vahtikari, Terhi Ainiala, Aura Kivilaakso, Pia Olsson & Panu Savolainen (toim.), *Humanistinen kaupunkitutkimus*. Vastapaino, Tampere, 365–381.
- Wallin, Antti (2019): *Eläkeläisten tila. Kaupunkitilan ja eläkeläisten sosiaalisen toiminnan tarkastelua*. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Wallin, Antti (2018): Katsantoja kaupungin muutokseen. *Yhdyskuntasuunnittelu* 56 (4), 11–27.
- Vanha-Similä, Maria (2017): *Yhtiöön, Yhtiöön! Lapsiperheiden arki Forssan tehdasyhteisössä 1950–1970-luvuilla*. Kansatieteellinen arkisto 58. Suomen muinaismuistoyhdistys, Helsinki.
- von Hertzen, Heikki S. (1946): *Koti vaiko kasarmi lapsillemme. Asunnontarvitsijoiden näkökohtia asunto- ja asemakaavoituskysymyksissä*. Väestöliiton julkaisuja n:o 15. WSOY, Helsinki.
- Åström, Anna-Maria (2016): *Helsingiläisten muistot, paikat ja kiinnekohteet*. Teoksessa Anna-Maria Åström & Laura Kolbe (toim.), *Kaupunkilaisten Helsinki*. 5. *Helsingin historia vuodesta 1945*. Helsingin kaupunki, 14–103.